

ענין חמץ שבתודה – כי כל הקרבנות לכפרת עוונות או להתקרבות, ועדיין לא תוקן השאור שבעיסה ולכך אין באים אלא מצה. אולם קרבן התודה בא לאחר התיקון הגמור, מעין לעתיד לבוא (שאו היא עת ההודאה) וכבר תוקן השאור שבעיסה. וכן שתי הלחם בשבועות באים חמץ מטעם זה שבמתן תורה היה כבר תיקון ליצר הרע כמו שדרשו חז"ל על הפסוק (תהלים פג) **אני אמרתי אלהים אתם**. וכן קידוש העיר והעזרות הוא על ידי קרבן תודה (כמפורש בנחמיה, ואמרו חכמים שהכוונה היא על חמץ שבה) – גם קדושה זו היא מעין קדושת העתיד בתיקון השאור (שם, עפ"י: ספורנו; כלי יקר; העמק דבר; טעמי הקרבנות; פרי צדיק; בית יעקב ויקרא).

דף עח

'כהן גדול המתקרב לעבודה צריך שתי עשרונות האיפה, אחת להמשחו ואחת לחינוכו. בא להשמיענו שגם לחינוך כהונה גדולה חייבים להביא מנחת חינוך כחינוך כהן הדיוט. ועוד משמיענו שאינו יכול לצאת ידי חובת מנחת-חינוך בחביתין, שתהא מנחת החביתין – חינוכו, קמ"ל שצריך שתי עשרונות.

והקדים 'הימשחו' ל'חינוכו' – כי לראשונה נתחייב בחביתין במשיחתו, וכשקרב לעבודה מתחייב במנחת-חינוך.

ונקט לשון 'צריך שתי עשרונות האיפה' כלשון הכתוב עשירת האפה. אמנם מכך שהכלילם יחדיו במספר, שתי עשרונות או שלש – יש לדקדק שמעשה כולם שוה, בשמן ובלבונה ובאפייתם (חדושים ובאורים ה, ד).

'רב אשי אמר: שלש... דלא עבד עבודה כשהוא כהן הדיוט'. בירושלמי (שקלים ז) נראה שכהן גדול שלא עבד מעולם, מביא בחינוכו שתים ולא שלש. ונראה שהדבר תלוי בחקירה האם קדושת כהן גדול מהות אחרת מקדושת כהן הדיוט או שמא הריהו כשאר כהן הדיוט אלא שנתוסף עליו קדושת כה"ג. ויש לפרש בשאלה זו ענינים וסוגיות שונים (עפ"י אור שמח כלי המקדש ה, יז. וע"ע במש"כ במשך חכמה אמור כא, יג. ובמובא ביוסף דעת קדושין עז:).

'לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות'. וטעם הדבר שלא נאמר חלות ברבוכה אלא בחלות וברקיקין – נראה משום שחלוט אינו נחמץ [כדינא דגמרא בפסחים לט:] (עפ"י עלה יונה עמ' דש).

(ע"ב) 'תודה ששחטה על שמונים חלות'. לאו דוקא שמונים אלא מסתבר שהוא הדין ביותר משמונים – ואין הארבעים שנתקדשו בטלות ברוב חלות חולין. וכעין שכתב הגרעק"א (תנינא קלב) שאם נתערב כזית מצה שנאפתה לשמה, בשני זיתים שלא לשמה – באכילת שלשתם ודאי יצא ידי חובתו, והוכיח כן מסוגית פסחים (פח). אף כאן, כיון שאפשר לקיים מצוותן כשיאכל את כולן – אין אומרים דין ביטול (עפ"י חדושים ובאורים יב. ע"ש טעמים נוספים).

'קדשו ארבעים מתוך שמונים'. התוס' עמדו על כך שאין הנידון תלוי בשאלת 'ברירה' [וכמה דרכים נאמרו בפירוש דבריהם – וע' צאן קדושים שהגיה בלשונם]. ונראה (וזהו גם כוונת התוס') שאין לדון אם יש ברירה אם

לאו אלא כאשר צריך שיתברר הדבר לבסוף, כגון לענין הפרשת תרומה או חלות העירוב למזרח או למערב, אבל כאן אין צורך בשום בירור אלא נתקדשו הארבעים בכל מקום שהם שם, לכן גם לדעת הסובר 'אין ברירה', נתקדשו ארבעים מתוך שמונים (כן באר הגר"ר בענגיס בח"ב ס"ה. וע"ע תוס' להלן פ. ד"ה הפריש. ובצ"ק שם).

עוד בענין 'ברירה' כשאין צריך לברר למפרע את הדבר – ע' במובא ביוסף דעת ב"ב פו וסנהדרין קיב.

'אמר רבי זירא: הכל מודים היכא דאמר... אל יקדשו ארבעים אלא אם כן יקדשו שמונים – לא קדשו... לקרבן גדול קא מיכוין'. נראה שגם אם לא פרש בדרך תנאי: 'לא יקדשו ארבעים אלא כ' יקדשו שמונים', אלא שדעתו בפירוש לקדש כל השמונים כקרבן גדול – הכל מודים שלא קדש כלל. וטעם הדבר (מבואר ברש"י בקדושין נא.), משום הכלל שאמר רבה (בקדושין נ:): 'כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו' – וכיון שאם כבר קדשו ארבעים, שוב לא תחול קדושה על ארבעים חלות אחרות, הלכך גם בבת אחת אי אפשר שתחול קדושה על הלחם [ואמנם לולא טעם זה, נראה שהיו מתקדשים עכ"פ ארבעים חלות – אם לא התנה במפורש שלא יתקדשו ארבעים אלא כ' יקדשו שמונים] (עפ"י שיעורי ר' שמואל רוזנבסקי קדושין שם).

ואולם אם כלי שרת מקדשים שלא מדעת האדם, מבואר כאן שנתקדשו ארבעים חלות. ומשמע מכאן שאין אומרים 'כל שאינו בזא"ז אפילו בבת אחת אינו' אלא בקדושה הבאה ע"י האדם, אבל קדושה החלה מאליה – לא [כסברא זו כתבו התוס' (בבכורות ט.) ואולם בתורי"ד (בקדושין פ:)] נראה שחולק על כך. וכבר הקשו אחרונים מסוגיתנו, הלא מכאן משמע שחילוק זה אמת (ע' קובץ הערות כה; ברכת מרדכי ח"א מ, ג ט. וע"ע בחדושים הנדפסים בשם הגר"ז).

דף עט

'התחיל ר' יהושע לדון; דנין פסול שאין בו כרת מפסול שאין בו כרת ואל יוכיח חוץ לזמנו שפסול שיש בו כרת'. ואם תאמר, ולא קל-וחומר הוא זה? ומה בפסול החמור שיש בו כרת – קדש הלחם, פסול שאין בו כרת לא כל שכן?

[ואין לומר בעל מום יוכיח שאעפ"י שאין בו כרת לא קדש הלחם – שכן ארע קודם שחיטה. ואולם יש לומר מחשבת שלא לשמה תוכיח, שאין בו כרת ולא קדש, וכמו שבאמת השוה ר' יהושע חוץ למקומו לשל"ש. אך עדיין קשה שא"כ עיקר הסברה משום ההשוואה לשל"ש, ומהו שאמר ר' יהושע ש'חוץ למקומו' דומה יותר לבע"מ מאשר ל'חוץ לזמנו' משום דין הכרת – והלא חילוק הכרת אינו משנה בסברא אלא לאידך גיסא]; –

יש לומר, חיוב הכרת שבפיגול נובע מכך שיש ריצוי בקרבן, שמרצה לפיגולו, וכמו שאמרו בכמה מקומות שאם יש בו פסול נוסף שוב אין בו כרת דפיגול – 'כהרצאת כשר כך הרצאת פסול'. נמצא שהיא הסברה הנותנת לומר קדש הלחם. משא"כ חוץ למקומו שאין בו ריצוי כלל, יש להשוותו לשאר פסולים, שלא קדש (כ"נ עפ"י התוס').

עוד בענין 'הרצאה' לענין כרת בפיגול – ע' משנה למלך פסוה"מ יח, ז; חזו"א בהוספות שבסוף ספר קדשים, ושם בעמ' קעב. וע"ע במובא ביוסף דעת זבחים ל. ולעיל טז: יז.

ב. מדות מדבריות (– שהיו נוהגות במדבר), הן מידות קטנות מן הירושלמיות; שבתקופה מאוחרת (בימי יחזקאל. תוס') הוסיפו על המידות (כלומר החלו להשתמש בנפחים גדולים יותר בכלי המדה) בכדי שישית מלבר (= תוספת של 20 אחוז מהמדה הקיימת), כך שנפח של שש סאים מדברית שווה לחמש סאים ירושלמיות. במידות ירושלמיות נשתמשו בסאה ובקבין, ולא היה שימוש במדת העשרון (ערש"י כת"י). ואולם האיפה נשארה בשימוש ונפחה גדל גם הוא באותו יחס כמו הסאה (עתוס').

ג. הגרה (שבמקרא) – הוא מטבע של כסף הנקרא גם מעה (ונקראת גם 'דנקא'. ע' ב"מ ס: לפרש"י). המעה שווה שני פונדיונים. הפונדיון – שני איסרים. האיסר – שמונה פרוטות. נמצאת המעה 32 פרוטות. ע' קודשין יב.

השקל שבתורה הוא הסלע (בארמית: 'איסרא') – שווה עשרים גרה (עשרים גרה השקל. ולאחר שהוסיפו שתות היה הסלע 24 מעה, כדלהלן).

'שקל' בדרו"ל הוא מחצית משקל הקודש, דהיינו חצי סלע.

יש עוד 'לע מדינה' ששוויו שמינית מסלע צורי, וערכו חצי דינר כסף.

המנה (משקל. עפ"י רש"י מכת"י) הוא עשרים וחמשה סלעים. זהו מנה של חול. ואילו מנה של קודש כפול היה, כלומר חמשים סלעים.

בימי יחזקאל הוסיפו על המדות ששית מלבר. נמצא המנה של קודש – 60 שקלים.

לפי פירוש אחד בתוס', אותה תוספת היתה בסלע [או בדינר], שערכה עלה ל-24 מעות במקום 20 שהיתה עד עתה. וממילא ערך שאר המטבעות הגדולות עלה בהתאם. לשיטה זו, היחס בין המנה לשקל נשאר כמו שהיה – 25 בחול ו-50 בקודש. לא השתנה אלא יחס סלע / שקל – מעה.

ולפירוש רבנו תם, הוסיפו ששית במנה של קודש לבדו, שיכיל מעתה 60 שקלים במקום 50. ועוד היתה תוספת אחרת שהוסיפו בימי החכמים על הסלע, להיות 24 מעה במקום 20, וממילא עלה בהתאם ערך המנה, בין של חול בין של קודש.

הדינר (כסף. וקרוי גם זוז) ערכו שש מעות (– לאחר תוספת שתות. ובימי משה היה הדינר חמש מעות. ע' בכורות נ. רש"י שמות ל, יג; שו"ת הריב"ש סו. ואולם ע' ירושלמי שבועות רפ"ו ובמפרשים שנראה שדינר של תורה שש מעות). נמצאו 4 דינרים בשקל – לאחר שהוסיפו על השקלים, להיות כל שקל 24 מעות, כנזכר. ו-100 דינרים שוים מנה של חול.

דינר זהב ערכו פי 25 מדינר כסף.

ד. אין מוסיפים על המידות ועל המטבעות יותר מששית. כך אמר שמואל, ולמד כן מקרא דיהזקאל. וכן אין משתכרים (בדברים של חיי נפש) יותר מששית. וששית זו – מלבר.

דף עח

קלה. א. כמה חלות היו במנחת המילואים וכמה במנחת הנזיר? מה היתה מידתן ואלו סוגי מאפה היו?

ב. כהן הדיוט וכהן גדול המתחילים את כהונתם – כמה עשורונים הם מביאים?

ג. האם על משמעותו בסמוך דוקא, ומאי נפקא מינה?

ד. האם כלי שרת מקדשים שלא מדעת? האם סכין השחיטה דינה כשאר כלי שרת לענין קידוש?

שאלות ותשובות לסיכום – מנחות ח"ב

א. המילואים היו באים כמצה שבתודה; 30 חלות במידת איפה. נחלקים לשלשה סוגים, חלות ורקיקין ורבוכה – 10 לחמים שוים מכל סוג (וכבר לחם אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק אחד. וכן כתוב: זה קרבן אהרן ובניו ביום המשח... – מקיש חינוכו להמשחו, כלומר למנחת חביתין הבאה רבוכה).

גזירות היתה באה חלות ורקיקין בלבד (וסל מצות – דבר שנאמר בו מצות, אבל רבוכה לא נאמר בה 'מצות'. תנא דבי רבי ישמעאל: מצות – כלל, חלות ורקיקין – פרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט).

ב. כהן הדיוט בתחילת עבודתו מביא עשרון – מנחת חינוך (זה קרבן אהרן ובניו...). כהן שנמשח ומתחנך לכהונה גדולה – מביא שני עשרונות; אחד להימשחו (רש"י כת"י: מנחת חביתין) ואחד לחינוכו – מנחה שבה הוא מתחיל לעבוד ככה"ג (רב חסדא). ואם לא עבד עבודת כהן מעולם – מביא מנחה נוספת לחינוך תחילת עבודה ככהן הדיוט (רב אשי).

ג. ג. לשיטת ריש לקיש, על – בסמוך משמע, הלכך אין לחמי תודה מתקדשים בשחיטת הזבח אלא כשהם סמוכים לו בעזרה (על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח). וכן אינו חייב משום לא תשחט על חמץ דם זבחי אלא כשהחמץ עמו בעזרה. ורבי יוחנן חולק בשניהם, שלשיטתו על לאו בסמוך משמע בדוקא. ותניא כוותיה. הלכה כרבי יוחנן. יש מקומות שהכל מודים שאינו בסמוך דוקא. הכל לפי הענין (עתוס).

ד. נחלקו החכמים האם כלי שרת מקדשים שלא מדעת האדם, או אינם מקדשים אלא לדעת (לאביי, נחלקו בדבר ר' יוחנן וחזקיה). ורב פפא אמר שלכולי עלמא (רי"ח וחזקיה) מקדשים שלא לדעת, אבל סכין שחיטה שאין לו תוך שונה ואינו מקדש אלא לדעת בעלים. ויש אומרים שרב פפא אמר להפך, שאפילו אם כלי שרת שיש להם תוך אין מקדשים אלא לדעת, סכין מקדשת שלא לדעת לפי חזקיה, כיון שקידושה חזק יותר, שהרי אין לה תוך ואעפ"כ מקדשת.

א. הרמב"ם פוסק כלי שרת אין מקדשים אלא מדעת (וכרינא להלן ז, שהוא בתרא. זבח תודה). ומשמע מדבריו שאין חילוק בין כלי שרת לסכין, ופסק כאביי כנגד ר' זירא [כי הלכה כבתראי מאביי ורבא]. הלכך השוחט את התודה על ארבעים חלות בסתם, לא קדשו ארבעים מתוך שמונים. ואם אמר יקדשו ארבעים מתוך שמונים – מושך ארבעים ומרים מהם אחת מכל קרבן (ע' הל' פסוה"מ יב, טו. וע' ברכת הזבח וזבח תודה).

ב. לא דנו אם כלי שרת מקדשים שלא לדעת אלא דבר שהקדישוהו כבר, אבל חולין – לא (עפ"י תוס' עט: ד"ה וליתנו).

ג. התוס' בכמה מקומות (חולין ג; וזבחים מז) נסתפקו האם בשחיטת קדשים צריך סכין כלי שרת (וע"ע רש"י סוטה ו: יב; ותורא"ש שם; רמב"ם מעה"ק ד, ז; רמב"ן חולין ג. וע"ע אור שמח מקוואת א, ח (אות ו); שבט הלוי ח"א רד).

ד. יש מקום לומר שאין הסכין מקדש לענין אם עלה לא ירד, כשם שאמרו כאן לדעה אחת ששונה מכלי שיש לו תוך לענין קידוש שלא מדעת (ע"ע שו"ת אחיעזר ח"ב כה, ב כט, ד).